

I. MİLLÎ ARŞİV ŞURASI

*Yılmaz KURT**

I. Millî Arşiv Şûrası, 20- 21 Nisan 1998, Tebliğler- Tartışmalar, Ankara 1998, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 12, 743 s.

Başbakanlık Müsteşarlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen I. Millî Arşiv Şûrası 20- 21 Nisan 1998 tarihleri arasında Ankara'da yapıldı. Şûra'ya sunulan tebliğler söz verildiği gibi -Türkiye'de pek de alışık olmadığımız bir hızla- üç ay içerisinde yayımlanarak yeni bir "ilk"e daha imzâ atıldı. Bu yazıda tebliğlerin ve tebliğ sırasındaki tartışmaların yer aldığı *I. Millî Arşiv Şûrası* isimli kitabın tanıtımından çok I. Millî Arşiv Şûrası'nın değerlendirilmesi yapılacaktır.

1980 yıllarından beri arşivlerimiz, özellikle de Osmanlı Arşivi ulusal çıkarlarımız açısından büyük bir önem arz etmeye başladı. Gittikçe artan Ermeni terörü ve dışişleri mensuplarımızın birer birer şehit edilmesi üzerine devlet cevap vermek ihtiyacı duydu. İşte arşivlerimize yıllar önce verilmesi gereken önem böyle talihsiz ve üzücü olayların yönlendirmesi ile oldu. İstanbul Başbakanlık Arşivi'ne yüzlerce yeni eleman alınırken Ankara'daki Tapu Tahrir defterlerinin incelenmesi için yeni bir ekip teşkil edildi. Konu önem kazanınca üniversitelerimizin bu konuda ne kadar geri olduğu da ortaya çıktı. Çeşitli üniversitelerimizde arşivcilik bölümleri açılarak mesleği arşivcilik olan elemanların yetiştirilmesine çalışıldı. 1980'li yıllardan 1998'lere böylece gelindi.

1984 yılında çıkarılan 3056 sayılı kanunla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yeni statüsüne kavuşturulmuş¹ ve o tarihten bugüne parlak bir çalışma grafiği sergilemiştir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1992.

yüzlerce yeni katalog okuyucuların hizmetine sunulduğu gibi çok önemli yayınlarla arşiv üniversitelere taşınmıştır.

I. Millî Arşiv Şûrası bu başarılar zincirine eklenen son halka olmuştur. Şûra'nın açılış konuşmaları Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Farabî salonunda yapıldı. Şûra'nın belki de en zayıf noktası bu açılış idi. Garip bir sunucu, garip bir sunuş tarzı ile sadece kendisini aklamak ister gibiydi. Programda isimleri yazılı "devletlü"lerden hiç birisi açılışa teşrîf buyurmadılar. Misafirler boş yere "bir özür" açıklaması bekleyip durdular. Ancak açıklanması gereken bir durum malesef yoktu. "Devletlü"lerin gelmeyişi bir yana arşivlerle ilgili bakanımızı bile göremedik. Salonun en yetkili ismi "Davudî" sesi ile Sayın Başbakanlık Müsteşarı Yaşar Yazıcıoğlu idi. Ünlü isimlerin, kavganın-döğüşün olmadığı yere medyanın da ilgisi olmadığı için salonda yer alan medya da bizim kadar hayal kırıklığına uğrayanlardandı. Bir bilim adamı olarak hiç olmazsa açılış konuşmasında Halil İncalcık hocamızı dinlemiş olmalarını çok isterdik. Devlet Arşivleri Genel Müdürü İsa Özkul'un konuşması da anlamlıydı. Ancak sayın devlet büyüklerimizin katılmayışı sebebiyle özenle hazırlanmış mesajlar demeti tam adresini bulamadı. Buna rağmen Sayın Genel Müdür, Şûra sonuna kadar, bu tür olumsuzluklara rağmen, azmini hiç yitirmedi.

Açılış konuşmalarının ardından Farabî Salonu'nun gösteri ve sergi bölümünde düzenlenen "Osmanlı Fermanları Sergisi"nin açılışı yapıldı. Osmanlı devletinin ihtişamını yansıtmak istercesine büyük ve rengarenk tezyîn edilmiş fermanlar ve beratlar bütün ziyaretçilerin hayranlığını topladı. Sergiyi gezerken böyle 1, 1,5 metre boyunda, bir sanat eseri olarak hazırlanmış bir fermanın halkın önünde açılıp ilgisine teslim edildiği ânı düşündüm. Böyle bir belge ile bir göreve atanmış olmak kim bilir nasıl bir duygu yaratmıştır? Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yetkilileri her belgenin yanına gerekli açıklayıcı bilgiyi koyduğu gibi ayrıca sergide yer alan eserlerle ilgili bir kitapçık hazırlatarak ziyaretçilere dağıtmak inceliğini de göstermişti. Salonda görev alan arşivciler de gerektiğinde ziyaretçilere açıklamalar yapmayı bir külfet saymayacak kadar gayretli elemanlardı.

Şûra (buna *kurultay* denilmesini tercih ederdim) 20 Nisan Pazartesi günü öğleden sonra Türk Tarih Kurumu salonlarında ilk oturumunu yaptı. Oturumların iki ayrı salonda yapılması bir zorunluluk olmasına rağmen dinleyici açısından en sevimsiz yanı oluyordu. Aynı anda iki ayrı salonda iki ayrı zevkli tebliğ olduğunda insan hangisini takip edeceğini bilemiyor. Neyse ki konuşma metinlerinin Genel Müdürlük tarafından önceden hazırlanmış olması bu sıkıntıyı önemli ölçüde giderdi.

Şûra çeşitli üniversitelerimizden gelen bilim adamlarının hazırlamış oldukları kıymetli tebliğler sayesinde oldukça ilgi gördü. En büyük eksiklik medya ve devlet erkânının dinleyiciler arasında yer almayışı idi. Son zamanlardaki kimi tebliğler -üzüntü ile söylemeliyim ki- akşam yazılıp sabah okunan türden olmaktadır. Ancak bu Şûra'da bir-iki tebliğ dışında diğer tebliğlerin ciddi bir çalışma ürünü olduğu hemen görülüyordu. Bunda biraz da Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün tebliğlerin Şûra'dan önce basılacağını duyurmuş olması etkili oldu. Ancak konuşmalara ait tartışma bölümlerinin kitapta yer almaması bir eksiklik olarak kalacaktı. Bunu düşünen yetkililer ilk kararlarından vaz geçmiş ve konuşma metinlerini dinleyiciler için teksir ederek kitabın basılmasını sona bırakmışlardı. Her halde böylesi de en iyisi oldu.

20 Nisan Pazartesi günü Türk Tarih Kurumu'nun Konferans Salonu olarak kullanılan basık salonunda Sayın Rektör Prof.Dr. Ethem Ruhi Fırlalı başkanlığında toplanan oturumda Tarih Kurumu Başkanı Prof.Dr. Yusuf Halaçoğlu ilk konuşmacıydı ve dinleyicilerine "Devlet Arşivinde Malf Yönetim" konusundaki görüşlerini aktardı. Kendisi de yıllarca İstanbul Başbakanlık Arşivi'nin üst kademelerinde çalışmış olduğu için bu konularda tecrübe sahibi olan Halaçoğlu önemli mesajlar verdi. Prof.Dr. Nejat Göyünç de yıllarca Arşiv Genel Müdürlüğü yapmış bir kişi olarak "Yüksek Arşiv Konseyi Kurulması Hakkında" verdiği tebliğ biraz da bu birikimin bir sonucu idi. Doç.Dr. Said Öztürk ve Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcılarından Sayın Necati Gültepe'nin tebliğleri de arşiv idaresi konusunda idi.

Türk Tarih Kurumu'nun toplantı salonu olarak kullandığı küçük fakat sevimli salonu *K salonu* olarak hizmet verdi. Ben belki de basık ve havasız *B salonu*'nu sevmediğim için Şûra'yı daha çok bu salonda izlemeyi tercih edenlerdendim. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Özer Ergenç, yıllarını arşivlerde geçirmiş bir araştırmacı olarak "Bir Tarihçinin Arşivden Bekledikleri" başlığını taşıyan tebliği ile birçok araştırmacının hislerine tercüman oldu. Arkasından Doç.Dr. M. Akif Erdoğan "Arşivlerimiz, Değerleri ve Sorunlar" konulu tebliğini sundu. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı Doç.Dr. Hasan Yüksel, "Araştırmacıların Arşivlerde Karşılaştıkları Sorunlar" isimli tebliği ile bazı arşiv yetkililerinin tepkisini çekti ise de araştırmacıların karşılaştıkları sorunları da çarpıcı örneklerle ortaya koydu. Arşivlerden, çoğu araştırmacılara belirli sayıda fotokopi verilirken bazı araştırmacılara "özel izin belgesi" ile özel muamele yapılmış olması, arşiv yetkililerinin yol açtığı bir keyfilik olmasa bile, araştırmacıları üzümüştü.. Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Tepekaya'nın, "Başbakanlık Arşivi'nde Taşra

Araştırmacılarının Sorunları ve Bu Sorunların Giderilmesi İçin Çözüm Önerileri" isimli tebliğinde ortaya somut teklifler konuldu. Öncelikle "kalacak yer" meselesine yıllardan beri kalıcı bir çözüm bulunamamıştı. Arşivlerimizin Cumartesi, Pazar günleri kapalı olması araştırmacılar için mecburî bir dinlenme olmaktaydı. Hiç olmazsa yaz aylarında, Cuma gününden çıkarılan belgeler üzerinde hafta sonu çalışılması birkaç nöbetçi eleman bırakılması ile çözülebilecek bir idarî karar gerektirmekteydi. Bir taraftan arşiv belgelerinin tıpkıbasımlarının yayımlanırken diğer taraftan okuyucuya fotokopi sınırlandırılması getirilmesi sadece arşiv belgelerinin fotokopi makinalarında aşırı yıpranması gerekçesiyle mazur görülebilir. Yoksa arşiv belgesinin tümüne erişmek isteyen bir okuyucu isterse bunu dolaylı yollardan elde edebilmektedir. Halil İnalçık hocamızın görüşüne göre okuyucunun eline ne kadar çok belge verebilirsek Türk tarihinin araştırılmasını da o oranda kolaylaştırmış oluruz. Böylece dünyada Türk tarihi üzerinde çalışanların sayısı da artmış olur.

Eski Arşiv Genel Müdürlerinden Prof.Dr. Atilla Çetin'in başkanlığını yaptığı ikinci oturumda konuşan Prof.Dr. Mahmut Şakiroğlu'nun "Arşivlerde Yayın Faaliyetleri" konulu tebliği bizim sunduğumuz "Tapu Tahrir Defterleri ve Bunların Yayınlanması Hakkında" isimli tebliğimizle aynı konuları kapsamasına rağmen ayrı oturumlarda ele alındı. Fırat Üniversitesi'nden Doç.Dr. İbrahim Yılmazçelik, Dicle Üniversitesi'nden Yrd.Doç.Dr. Kenan Ziya Taş ve Kırıkkale Üniversitesi'nden Yrd.Doç.Dr. Orhan Avcı yıllardan beri çalıştıkları Şer'iyye Sicillerinin önemi ve meseleleri konusunda önemli açıklamalarda bulundular.

Öğr. Binbaşı Nâsır Yüceer, tebliğini bir başka subay arkadaşı vasıtasıyla sunmak zorunda kalmıştı. Tebliğden edindiğimiz, ATASE arşivinde önemli yeniliklerin olduğu yolunda sevindirici bilgilerdi. ATASE arşivinden sonra Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Arşiv Daire Başkanı Sayın Yavuz Yeşilyılmaz tarafından en son gelişmelerle birlikte dinleyicilere tanıtıldı. Tapu ve Kadastro Genel Müdür Yardımcısı ve ilgili şube müdürleri Yeşilyılmaz'ın dinleyicileri arasındaydı. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde bulunan tapu tahrir defterlerinden 254 adetinin bilgisayarlara yüklenmesi ve bunlardan bir bölümünün yayına hazırlanıyor olması bütün araştırmacıların yıllardan beri bekledikleri sevindirici bir haber olmuştur. Bütün temennimiz bu çalışmaların hızlandırılarak araştırmacılara yansıtılmasıdır.

Arşivi her zaman araştırmacı sıfatıyla gören bir kişi olarak arşivde çalışanların karşılaştıkları meslek hastalıklarını yetkili bir ağızdan dinlemek bize işin bir başka cephesini öğretti. Dr. Yeşim Altuntepe'nin konuşmasını bu açıdan ilgiyle dinledik. Temennimiz gerekli önlemlerin alınmasıdır.

Bilkent Üniversitesi'nden ve yıllarını arşive vermiş bir kişi olan Dr. Nejdet Gök, "Arşiv Hizmetlerinin Daha Pratik Hale getirilmesi ve İnternet Bağlantısına Geçiş" isimli tebliğiyle dikkat çekti. Teknik konu ağırlıklı tebliğlerden Yrd.Doç.Dr. Hamza Kandur ile Mehmet İpcioğlu'nun kıymetli çalışmaları bilgisayardan az-çok anlamama rağmen benim için de çok üst düzeydeydi. Ancak gelişen bilgisayar ve internet ağı içerisinde bu konuların araştırılmış olması gerçekten sevindirici hususlardır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Anabim Dalı Başkanı Prof.Dr. Mehmet İpşirli, geleceğin arşivcileri konusunda bir otorite olduğunu güzel tebliği ile ortaya koymuş oldu. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arşivcilik Anabilim Dalı'nın "ocak ebesi" gibi duran öğretim üyesi Dr. Fahrettin Demirci "Arşivciliğe Felsefi Yaklaşım" konulu tebliğiyle daha çok arşivcilerin iç dünyalarını ve proplemlerinin kaynaklarını ortaya seriyor gibiydi.

Erciyes Üniversitesi'nden Prof.Dr. Abdulkadir Yuvalı "Üniversite-Arşiv İşbirliği" konusunda ilgi çekici bir tebliğ sundu. İstanbul Üniversitesi'nden Ar.Gör.Dr. Arzu Terzi'nin "Hazine-i Hassa Defterleri" konusundaki ilginç tebliği büyük ölçüde doktora uzmanlık alanı gibiydi. Hocası Sayın Prof.Dr. Mübahat Kütükoğlu da herşeyiyle öğrencisinin yanında olduğunu gösteriyordu. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Personelinden Sayın Mustafa Serin'in "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temattuât Defterleri" isimli tebliği dinleyiciler tarafından ilgi ile takip edildi. Ancak bu konu daha önce Sayın Kütükoğlu tarafından tebliğ konusu yapılmış olduğu için Sayın Serin, Kütükoğlu'nun oldukça sert eleştirileriyle karşılaştı.

İki gün devam eden I. Millî Arşiv Şûrası başarı ile devam ederken gözler, yıllarca Arşive başarılı hizmetlerde bulunmuş olan Sayın İsmet Binark'ı aradı. Yeni Genel Müdür İsa Özkul Şûra boyunca mütevazı davranışlarıyla dikkat çekti. Şûra boyunca iki salon arasında mekik dokudu ve herhangi bir izleyici gibi boş bulduğu yere oturdu. Arşiv Genel Müdürlüğü personeli de Şûra süresince görevlerini müdrik olarak çaba gösterdiler.

Şûra'nın kapanış toplantısında oturum başkanları kendi oturumlarında alınan kararları **ortak karar** haline getirdiler ve okunan bu kararlar oybirliği ile **Şûra Kararları** kabul edildi. Daha sonra yazılı metin haline getirilen Şûra kararları salonda çekilen resimlerle birlikte Genel Müdürlük tarafından ilgili kişilere ulaştırıldı. Alınan kararlara katılmakla birlikte açıklığa kavuşturulmasını istediğimiz tek nokta ise Şer'iyе Sicilleri ile ilgilidir. Şer'iyе Sicillerinin Arşiv Genel Müdürlüğü'ne devrine bir diyeceğimiz yoksa da bunun bulunması gerektiği yerin BAŞKENT olması görüşündeyiz. Anadolu'nun havasına alışmış

olan bu belgelerin İstanbul'un nemli havasına götürülmesi doğru olmayacağı gibi araştırmacılar açısından Ankara'nın tercih sebebi olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Mikrofilmleri ve fotokopileri alındıktan sonra sicillerin ilgili bulunduğu bölgeye gönderilmesi ise baştan beri düşünülen bir husustur.

Sonuç olarak **I. Millî Arşiv Şûrası** her yönden faydalı ve başarılı bir çalışma olmuştur. Şûra'ya sunulan tebliğlerin ve tebliğlerle ilgili tartışmaların bu kadar kısa bir süre içerisinde ve özenli bir şekilde bastırılmış olması öğülmesi gereken bir başarıdır. Bir bilim adamı olarak dileğimiz bu toplantıda ortaya çıkan problemlerin ciddiyetle ele alınarak çözüme kavuşturulmasıdır.

I. Millî Arşiv Şûrası gerçekleştiren ve bunu kısa sürede kitap halinde yayımlayan Başbakanlık Müsteşarlığı bürokratlarını, Devlet Arşivleri Genel Müdürü İsa Özkul'u ve özveri ile çalışan bütün Genel Müdürlük çalışanlarını kutluyor ve kendilerinden ayrı ayrı söz edemediğim bütün bilim adamlarımıza teşekkürler sunuyorum.